

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота
магістра

на тему: Розвиток пізнавальної та творчої активності молодших школярів
в процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом

Виконав: студент 2 курсу, групи ПО-2м(з)
спеціальності
013 Початкова освіта
Білак О. М.
Керівник Тягур В.М.
Рецензент Тищенко В.П.

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ТА ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	10
1.1. Сутність і зміст поняття «пізнавальна та творча активність молодших школярів»	10
1.2. Критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів	20
1.3. Психологічні механізми та функціональна роль ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом у творчому розвитку учнів початкової школи	28
Розділ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ТА ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНИМ МИСТЕЦТВОМ	34
2.1. Педагогічні умови розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів у процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом	34
2.2. Діагностування рівня розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів у процесі навчання	46
2.3. Динаміка розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів у процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом	63
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність теми.

Сучасні соціально-економічні умови життя вимагають від людини швидкої орієнтації і адаптації до постійно змінюваних умов середовища, рухливості і гнучкості мислення, творчого підходу до вирішення глобальних і невеликих проблем. У багатьох професіях основна частина виконавської діяльності перекладається на машини, разом з цим, частка розумової праці весь час зростає. На даний час існує потреба в ініціативних, діяльних, творчих особистостях, здібних до виходу за межі стандартного досвіду, вишукуються нові шляхи і методи в економіці, науці, техніці, управлінні.

У зв'язку з цим проблема організації процесу навчання, орієнтованого на розвиток пізнавальної та творчої активності учнів, є надзвичайно актуальною. Це пов'язано з тим, що пізнавальна, творча активність – головна умова формування у школярів потреби в отриманні глибоких і міцних знань, оволодіння універсальними навчальними діями, вмінням їх застосувати у різних ситуаціях, розвитку самостійності.

Питання формування пізнавальної та творчої активності школярів відносяться до числа найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. Реалізація принципу активності в навчанні має певне значення, тому що навчання і розвиток носять діяльнісний характер і від якості навчання, як діяльності, залежить результат навчання, творчості, розвитку та виховання школярів.

Проблема розвитку пізнавальної та творчої т активності завжди була у полі зору вчених. Різні аспекти розвитку пізнавальної активності та творчості розглядали В. Дружинін, Я. Пономарьов, І. Семенов; психологічні основи творчої активності вивчали Д. Богоявленська, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, В. Крутецький, Г. Костюк, В. Мерлін, Н. Тализіна та ін.; педагогічний аспект зазначеної проблеми досліджували Л. Аристова, В. Андрєєв, Ю. Бабанський, М. Данилов, Б. Коротяєв, І. Лернер, Л. Мамот, В. Паламарчук, О. Савченко, М. Скаткин, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін.

Багатьма дослідниками сформульовано основні умови формування пізнавальної та творчої активності (Н. Вишнякова, Л. Івахненко, В. Лозова, Ю. Неженцев, С. Сисоєва); виявлено специфіку впливу різних засобів естетичного виховання на розвиток пізнавальної та творчої активності молодших школярів (Л. Гуляєва, В. Кузін, А. Щербо); визначено особливості прояву пізнавальної та творчої активності молодших школярів у різних видах діяльності: ігровій – Ю. Косенко; трудовій – В. Сьомін, В. Тименко, В. Сидоренко; образотворчій – С. Діденко, В. Кардашов.

Важливе місце у системі засобів формування творчої активності учнів посідає народне мистецтво, яке унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції (Н. Вишнякова, Є. Горунович, С. Діденко, О. Ковальов, С. Коновець та ін.). Своєрідним різновидом українського народного мистецтва є іграшка, що якнайкраще підтверджує нерозривність становлення окремої людини і людства.

Трудове навчання за змістом є багатоваріантним. На уроках трудового навчання виникає можливість розкрити і показати їм взаємовідношення між виробництвом, технікою і мистецтвом. І це цілком закономірно, адже сприйняття і розуміння людиною прекрасного виникло, головним чином, у процесі трудової діяльності. Працюючи, людина діставала задоволення від успішних творчих, фізичних і розумових зусиль, від корисності вдосконалення особисто виготовлених предметів, перетворення докільця. Саме в цьому й полягає розвиток пізнавальної та творчої активності молодших школярів в процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом.

Враховуючи особливу емоційну чутливість молодших школярів до навчання, їхню підвищену почуттєво-емоційну сприйнятливність навколишнього світу, можна зробити висновок, що цей віковий період є найбільш сприятливим для залучення дітей молодшого шкільного віку до ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом, яке акумулює культурні здобутки народу, синтезує універсальну можливість розвитку естетичного сприйняття, стимулює їх пізнавальну та творчу діяльність.

Актуальність дослідження обумовлена наявністю протиріччя між резервом наявних теоретичних і методичних можливостей і недостатністю використання цих можливостей як засобів активізації та ефективності розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Мета роботи – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування пізнавальної та творчої активності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Завдання роботи: – вивчити теоретичний аспект формування пізнавальної та творчої активності учнів початкових класів;

- розкрити педагогічні можливості декоративно-прикладного мистецтва як засобу, що сприяє ефективному формуванню пізнавальної та творчої активності молодших школярів;

- виявити педагогічні умови, що сприяють формуванню пізнавальної та творчої активності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва;

- експериментально визначити та обґрунтувати критерії показників рівнів сформованості пізнавальної та творчої активності молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Об'єктом дослідження є процес пізнавальної активності та творчого розвитку молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування пізнавальної та творчої активності молодших школярів на уроках і у позакласній роботі в процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом.

Для вирішення визначених завдань та досягнення мети нами було використано комплекс методів досліджень:аналіз, порівняння та узагальнення даних з проблеми дослідження на основі вивчення філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної та методичної літератури; спостереження за навчально-виховним процесом молодших школярів у загальноосвітніх навчальних закладах; вивчення та узагальнення педагогічного

досвіду; анкетування учнів і вчителів; опитування учасників експерименту; перегляд та аналіз продуктів дитячої творчості; аналіз уроків; констатуючий та формуючий педагогічні експерименти; кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

Теоретичне значення досліджень полягає в тому, що: розкрито сутність і зміст поняття «пізнавальна та творча активність молодших школярів», визначено критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів, проведено аналіз типових недоліків і труднощів з розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів у сучасних освітніх практиках, експериментально доведено, що позитивна динаміка розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів у процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом забезпечується педагогічними умовами, які характеризуються певним змістом і особливостями проведення занять.

Практична значущість дипломної роботи полягає в тому, що: на основі отриманих досліджень можлива розробка та впровадження у навчально-виховний процес початкової школи методичних рекомендацій з формування пізнавальної та творчої активності молодших школярів. Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці програм, спецкурсів, посібників з теорії та методики навчання образотворчого мистецтва та художньої праці, організації та проведення гурткових занять.

Організація дослідження проводилось на базі Хустської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Хустської міської ради Закарпатської області та кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Мукачівського державного університету.

У експерименті брало участь 30 учнів 1-В класу.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес організації і проведення уроків та позакласних занять з трудового навчання в початковій школі Хустської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Хустської міської ради Закарпатської області, обговорювалися під час виступів на:

засіданні предметної (циклової) комісії викладачів образотворчого мистецтва та трудового навчання гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету, III Міжнародній науково-практичній конференції, 24-25 жовтня 2019 р. «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» м. Мукачево, II Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції, 07 листопада 2019 р. «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторах» м. Мукачево.

Публікації: Білак О.М., Тягур В.М. Декоративно-прикладне мистецтво як складова загально художнього, естетичного навчання та виховання / О.М. Білак, В.М. Тягур // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, 24-25 жовтня 2019 р., Мукачево / Ред. кол.: Т.Д. Щербан (гол. ред.) та інш. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2019. – С. 46-48.

Білак О.М., Тягур В.М. Пізнавальне значення декоративно-прикладного мистецтва при роботі з молодшими школярами / О.М. Білак, В.М. Тягур // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторах: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 07 листопада 2019 р., Мукачево / Ред. кол.: В.І. Кобаль (гол. ред.) та ін. – Мукачево: МДУ, 2019. – С. 111-114.

Структура роботи: робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 81 сторінку. Основний зміст викладено на 71 сторінці. Робота містить одну таблицю, чотири рисунки, два додатка. Список використаних джерел займає 7 сторінок і складає 73 найменування.

ВИСНОВКИ

Творчі пізнавальні здібності аналізують як психологічні особливості дитини, які сприяють оволодінню цією діяльністю. Основними показниками творчих здібностей є швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість. Науковці виділяють наступні стадії прояву творчої активності: наслідування, творче наслідування, репродуктивна та справжня творчість.

Успішне вирішення завдань навчання і виховання молодших школярів у процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом, розвиток їхніх здібностей, перебуває у прямій залежності від характеру взаємодії між педагогом та дитиною. Переорієнтація навчально-виховного процесу на формування творчої особистості реалізовувалася за умов діалогізації, співробітництва, що мають особистісну спрямованість і стимулюють до творчого розвитку і самовдосконалення особистості.

Отримані в ході дослідження результати дозволили сформулювати основні висновки. Проведене дослідження дозволило вирішити поставлені завдання дослідження, на підставі чого зроблені наступні висновки:

1. Вивчення стану проблеми розвитку творчої активності дітей дозволило виявити необхідність створення педагогічної моделі, заснованої на єдиному підході до організації та змісту процесу розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів на заняттях декоративно-прикладного мистецтва. Проведений нами аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем пізнавальної активності виявив різноманітність поглядів стосовно визначення даного поняття та вказав на її значущість у навчанні молодших школярів в процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом.

2. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив розкрити педагогічні можливості декоративно-прикладного мистецтва як засобу, що сприяє ефективному формуванню пізнавальної та творчої активності молодших школярів, поняття творчої активності учнів як інтегральної якості особистості, який проявляється у творчій самостійності, оригінальності і емоційній чуйності

в процесі творчої діяльності під час впровадження декоративно-прикладного навчання в освітній процес початкової школи, стимулюючи творчу мотивацію дитини при створенні творчого продукту (виробу).

3. Виявлено педагогічні умови та педагогічну модель розвитку творчої активності молодших школярів на заняттях декоративно-прикладного мистецтва, заснована на єдиному педагогічному підході до організації та змісту процесу розвитку творчої активності дітей включає шість компонентів: цільовий, стимулюючо-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольно-регулюючий і оціночно-результативний. Всі компоненти педагогічної моделі розвитку творчої активності дітей знаходяться в тісному взаємозв'язку один з одним: рішення поставлених завдань для успішного досягнення мети навчання вимагає педагогічного впливу на мотиваційну сферу учнів. Мета навчання та його зміст вимагають застосування певних форм, коштів, педагогічних прийомів стимулювання і організації цього процесу. Здійснення контролю ходу навчання і за результатом також необхідно в процесі навчання. Оцінка отриманого результату дозволяє зробити висновок про досягнення мети навчання і визначити нові цілі.

Якісний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи також довів, що рівень розвитку пізнавальної та творчої активності молодших школярів підвищується, якщо процес освітньої діяльності на заняттях декоративно-прикладного мистецтва здійснюється на основі інтегрованих форм навчання, комбінування методів навчання, із застосуванням традиційних і сучасних освітніх технологій.

4. Розроблені критерії дозволили визначити рівень розвитку творчої активності молодших школярів. Результати дослідження можуть служити основою при проектуванні роботи педагога на заняттях впровадження декоративно-прикладного мистецтва. Дослідно-експериментальна робота довела, що розроблена і впроваджена в освітній процес педагогічна модель розвитку пізнавальної та творчої активності дітей є ефективною для уроків

початкової школи занять в гуртках та студіях декоративно-прикладного мистецтва.

Дисертаційне дослідження створює передумови подальшого вивчення проблеми розвитку творчої активності дітей в початковій школі. При цьому може бути розширено віковий діапазон учнів не тільки на заняттях декоративно-прикладного мистецтва, а й за іншими видами творчої діяльності, які мають художню спрямованість.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>